

L'ÚS DEL PRETÈRIT PERIFRÀSTIC EN LA CRÒNICA DE MUNTANER

«Amb l'infinitiu d'un verb es formen dos pretèrits (dits perifràstics): *vaig cantar, vas* (o *vares*) *cantar, va cantar, vam* (o *vàrem*) *cantar, vau* (o *vàreu*) *cantar, van* (o *varen*) *cantar; i vagi cantar, vagis cantar, vagi cantar, vàgim cantar, vàgiu cantar, vagin cantar. Ex.: Ell va dir el mateix* (que val tant com dir *Ell digué el mateix*). *Ell no diu que tu li ho vagis contar* (que val tant com dir *Ell no diu que tu li ho contassis*).»

Així s'expressava Pompeu Fabra en la seva *Gramàtica catalana* pòstuma,¹ tot donant-nos la síntesi final, formulada en regla concreta, d'un fenomen lingüístic molt original de la llengua catalana, que consisteix en aquesta doble manifestació del pretèrit perfet, dit en aquest cas *pretèrit perifràstic*, l'origen del qual sembla iniciar-se, més o menys vagament, en el segle XIII, i pren ja una forma més definida en el segle XIV, concretament en la crònica de Ramon Muntaner, segurament a causa del caràcter popular del seu llenguatge. Amb la particularitat que, si al començament de la crònica els casos en què el fenomen es presenta, més o menys definit, són més aviat escassos, a mesura que l'obra avança, esdevenen més sovintejats, per a esdevenir notablement copiosos cap al final, sia que el fet anés prenent més extensió, sia que l'autor s'hi anés afeccionant en l'ús personal que en feia.

El fenomen s'explica perfectament des del punt de vista cronològic. Dues de les quatre grans cròniques catalanes són anteriors a la de Ramon Muntaner; la de Pere *el Cerimoniós* li és posterior. Per això l'ús del pretèrit perifràstic hi és excepcional. Repugnava, sens dubte, al redactor, que es digués Jaume I o Bernat Desclot, i devia repugnar encara, malgrat l'ús que n'havia fet Muntaner, als redactors de la crònica de Pere III. Es tracta, evidentment, d'un cas de popularisme, que trigarà molt a guanyar els escriptors: tant, que es pot dir que el fenomen ha tingut

1. Publicada per l'Editorial Teide, de Barcelona, l'any 1956. El fragment citat es troba a la pàg. 50.

lloc en els nostres dies, i encara no aconseguint ni llunyanament la unanimitat.

En aquest aspecte, jo tinc una experiència personalíssima. En la meua *Història de Catalunya* de l'Editorial Alpha, vaig usar indistintament, potser amb predomini de la perifràstica, les dues formes de pretèrit i vaig poder constatar que una tal dualitat havia cridat l'atenció en diversos escriptors; tant més que no m'estava d'usar-los en un mateix paràgraf, fins i tot en una mateixa frase, contra la salvetat que havia fet Pompeu Fabra en alguna ocasió. I és que l'alternança dels dos tipus de pretèrit trencava, en opinió meua, la monotonia que l'ús exclusiu del perfet simple (o del pretèrit perifràstic) donava a la frase, l'un per inusitat en el català del Principat, l'altre per la repetició sovintejada del verb *anar* en la seva forma de present d'indicatiu o de subjuntiu, tot advertint que la combinació amb el subjuntiu, no recordo haver-la usada mai, molt menys corrent com és.

Hi ha, és veritat, en aquesta qüestió, la dificultat que per als estrangers suposa l'ús del pretèrit perifràstic, forma, que nosaltres sapiguem, no existent en cap altre idioma. Per això doctes filòlegs, com és el cas de Ramon Aramon i Serra, no s'estan de recomanar que en els escrits de caràcter científic que hagin d'anar a mans d'estrangers no versats en el nostre idioma s'eviti l'ús del pretèrit perifràstic per tal d'evitar consegüentment dificultats d'interpretació. Confessem que aquesta excepció no vam tenir-la en compte en la nostra citada *Història de Catalunya*, i potser la sovintejada repetició fou causa que se n'adonés un erudit que amb una cultura de català clàssic — em refereixo al professor E. Allison Peers, de la Universitat de Liverpool — la desconeixia fins que va trobar-la en la nostra precitada obra.

En el cas de Ramon Muntaner trobem la barreja, que jo mateix he practicat, i trobem costat per costat l'ús del pretèrit simple amb formes indubtables de pretèrit perifràstic, i això no de manera excepcional, com el lector mateix podrà constatar, sinó per la senzilla raó que, en opinió nostra, la major part dels casos de combinació del verb *anar* amb l'infinitiu d'un altre verb són casos vivents de pretèrit perifràstic, no mostres de precedents del que després ho serà realment.

Que el lector jutgi per ell mateix, tot tenint en compte que si hem anotat la major part dels casos que se'ns han presentat en les lectures que hem hagut de fer de la crònica, no podem tenir la pretensió d'haver arribat a l'exhauriment:²

2. Traiem les citacions de la nostra edició, en curs de publicació, de les quatre grans cròniques catalanes, de la «Biblioteca Perenne» de l'Editorial Selecta.

- Cap. LXIV: «E faeren obrir un portal e van ferir la host ...»
- Cap. LXXXII: «E l'almirall va-les ferir ...»
- Cap. CV: «E així, aparellats de la batalla, van-se venir ...»
- Cap. CXXXIV: «Lo senyor rei va brocar primer, e va ferir lo primer que trobà, ... e puis va metre mà a l'espaa ...»
 «... mas lo senyor rei va brocar ... e va-li tal donar de la maça ...»
 «E los almogàvers van tantost trer la senyera de l'asta ...»
 «E los franceses ... van fer tots una mota, e lo senyor rei va ferir entre ells ...»
- Cap. CXXXVI: «L'almirall met rems e va fer abatre aquelles senyeres ...»
 «... mas l'almirall los va ferir ...»
 «... van ferir en ells, e desconfi-los ...»
- Cap. CXXXIX: «... e van-se besar e abraçar ...»
- Cap. CLII: «... les trompes e les nàcarres van sonar, e l'almirall, ab los hòmens de cavall, va brocar ...»
 «E los almogàvers ... van trametre los dards ...»
 «... e los ballesters a colp van desparar ...»
 «... que a colp aquells van girar ...»
 «... quan foren prop d'Agda, noves los van venir ...»
- Cap. CLXXXVIII: «E aquells de dins van-se aquí defendre ...»
 «E lo senyor rei saltà dins ... e va-li tal donar per mig del cap ...»
 «... e puis va-li trer l'espaa del cap e va'n ferir altre ...»
- Cap. CXC: «... van ferir la davantera d'aquells ...»
 «... e los almogàvers van trametre los dards ...»
 «... E puis van trossejar les llances ...»
 «E lo comte Galceran e don Blasco van-se faixar ab les senyeres dels francesos.» «... e van tan règeu ferir ...»
 «... e llavors lo comte Galceran e don Blasco, rompent, van ferir en ells ...»
- Cap. CXCI: «... e van-se ferir tan fortment, que açò fo una gran meravella ...»
 «... e va ferir tan vigorosament ...»
- Cap. CCII: «... los trenta escuders van brocar e van tal ferir lla on era la senyera dels genoveses ...»
 «... e los almogàvers van ferir en ells ...»
- Cap. CCXXIII: «E van arborar les escales ...»
 «... e puis van muntar en cascuna escala cinc homes ...»
 «... e pus muntaren-hi altres vint e així foren quaranta, e van-se emparar de dues torres ...»
- Cap. CCXXVI: «... e ab l'espaa va tal colp donar a un d'aquells ...»
- Cap. CCXXVII: «E ells ... van-se vençre, així que tantost n'haguem les espalles ...»
 «E jo llavors mané a un meu escuder, qui era a cavall armat, que brocàs sobre ell ... e va-li tal colp donar del pits del cavall, que en terra lo mès ...»
- Cap. CCXXXII: «... e a junta van venir a En Berenguer d'Entença ...»
 «E abdosos a junta van-li venir ...»
 «... e ells no guardaren àls, mas abdosos lo van ferir ...»
 «E con lo hagren mort, van cercar los altres ...»
- Cap. CCXLVII: «... e lo senyor infant va-li tal donar de l'espaa per lo cap, que entrò a les dents lo fené ...»

- Cap. CCLV: «... e així cuitaren-se, e van-se llevar ensems, e van ferir en la nostra peonada ...»
 «... e après misser Corral e tots los altres van ferir ...»
- Cap. CCLXVII: «Que los almogàvers qui eren ab ell van eixir en terra, e els ballesters, e van ferir en aquella gent ...»
 «... lo senyor infant fo guarnit ... e va ferir als enemics e va'ls desbaratar, així que van fugir envers la ciutat ...»
- Cap. CCLXXV: «Con les hosts foren apropiades, cascuns van brocar molt vigorosament»
 «... que tots set ensems brocaren e van-li matar lo cavall, e lo senyor infant ab lo cavall ensems anà'n en terra ...»
 «... e ab lo bordó en la mà, va llevar la sua senyera, e la dreçà, e la tenc abraçada ...»
 «... per nom En Berenguer de Boixadors, va avallar del cavall, e va pendre la senyera, e lliurà lo cavall al senyor infant ...»
 «... e ab lo pom del bordó al pits, va brocar envers ell, e va-li tal colp donar per mig del pits, que d'altra part lo li passà ...»
 «Què us diré? Que la batalla fo tan fort, que a un colp se van triar tots los tudescs e els pisans qui eren romases, e van-se emparar d'un puget ...»
- Cap. CCLXXXVII: «... que alba del dia tots foren entorn dels murs, e van-se faixar als murs tan vigorosament ...»
 «... e los hòmens de cavall van-se acostar al mur, e van-lo així mateix esvaïr ...»
 «... qui ab barques, qui ab càrrous, e van-ho tot portar a Bonaire, e van-ne bastir e obrar bons albergs.»

Aquest és el conjunt que hem pogut aplegar; si, com hem dit, no podem tenir la pretensió d'haver arribat a l'exhauriment, tenim sí la sensació d'haver-nos-hi acostat força.

FERRAN SOLDEVILA

Institut d'Estudis Catalans.